

วิเคราะห์เปรียบเทียบอาบัติของภิกษุกับภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษากรณีสังฆาติเสส
THE COMPARATIVE ANALYSIS OF BHIKKHU AND BHIKKHUNI OFFENCES IN THERAVADA : A CASE
STUDY OF SANGHADISESA

พรศิริ ธนะสังข์^๑

บทคัดย่อ

ผลการวิจัยพบว่าอาบัติสังฆาติเสสของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นอาบัติที่หนักเรียกว่า ครุกาบัติ แต่ยังเป็นสเทกัจฉา แก้ไขได้ และสังฆาติเสสทั้งหมดนั้นเป็นหมวดอาบัติที่ต้องอาศัยสงฆ์เพื่อกำหนดอาบัติ ตั้งแต่ต้นจนตลอด คือ เริ่มต้นอยู่ปริวาสจะต้องขอจากสงฆ์ ต่อจากนั้นประพฤตินั้นย่อมต้องอาศัยสงฆ์เป็นผู้ให้ ถ้ามีมูลลายปฏิภัสสนา ชักเข้าอาบัติเดิม ย่อมสำเร็จด้วยสงฆ์อีกจนถึงที่สุดคือขออภัยทาน ในหมวดอาบัติสังฆาติเสสทั้ง ๑๓ สิกขาบทจำต้องปรารภนาสงฆ์ในกรรมตั้งแต่เบื้องต้นและกรรมที่เหลือทั้งหมดแม้กระทั่งภิกษุณี ย่อมต้องอาศัยสงฆ์เช่นเดียวกัน

สังฆาติเสสฝ่ายภิกษุณีมีจำนวน ๑๗ สิกขาบทมีมากกว่าฝ่ายภิกษุถึง ๔ สิกขาบทสำหรับภิกษุณีต้องอยู่มานัต ๑๕ ราตรี จะปิดอาบัติไว้หรือไม่ก็ตาม พระวินัยกำหนดให้ขอและสมาทานมานัตได้เลย ถ้าต้องการอยู่แบบเก็บวัตรก็พึงเก็บวัตร และเก็บมานัตก่อนอรุณขึ้น จึงค่อยสมาทานวัตรประพฤตินั้นต่ออาศัยสงฆ์เช่นกัน แต่ต้องทำสังฆกรรมในสงฆ์ ๒ ฝ่ายเมื่อนำมาเปรียบเทียบแล้ว

การเปรียบเทียบสังฆาติเสสของภิกษุกับภิกษุณี ภิกษุต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้ว ต้องอยู่ปริวาสกรรม เมื่ออยู่ปริวาส ๓ ราตรี ควรแก้มานัตนับราตรีอีก ๖ ราตรี จึงอภัยทานแต่สำหรับภิกษุณีต้องอยู่มานัต ๑๕ ราตรี กำหนดให้ขอและสมาทานมานัตได้โดยไม่ต้องอยู่ปริวาสเหมือนภิกษุ แต่การปรับอาบัติต้องอาศัยหมู่สงฆ์เช่นเดียวกัน เพียงแต่ภิกษุณีต้องอาศัยสงฆ์ ๒ ฝ่าย ส่วนภิกษุทำสังฆกรรมฝ่ายภิกษุสงฆ์อย่างเดียว เป็นการล่งโทษเพื่อให้ลดมานะทิฐิทางใจเช่นเดียวกัน เพื่อความบริสุทธิ์แห่งศีล เมื่อกล่าวตามพุทธประสงค์แล้วแม้จำนวนสิกขาบทแตกต่างกันแต่การบัญญัติเพื่อเป้าหมายเดียวกัน คือประโยชน์ ๑๐ ประการ เพื่อความเป็นอยู่และกฎระเบียบของสงฆ์ที่ดำรงไว้ซึ่งภาวะเครื่องเกื้อหนุนให้ภิกษุ และภิกษุณีปฏิบัติตามพระวินัยอย่างได้ผลดี และรักษาพระศาสนาไว้ได้

คำสำคัญ : สังฆาติเสส, ภิกษุ, ภิกษุณี

ABSTRACT

The results revealed that, in Theravada Buddhist disciplinary, the formal meeting of the Order – *Saighàdisesa* is considered as the Major Offences or *Garukapatti*. However, the *Saighàdisesa* is a kind of monastic offences which can be corrected through some kinds of punishment or *Satekicchà*. The rehabilitation can be a complex process involving several steps. In the case when the *Saighàdisesa* has been concealed the state in the process of rehabilitation is *Parivāsa*, a period probation during which the offending *Bhikkhu* is stripped of his usual privileges in the *Saigha* and is made to compensate for his offence in ways which segregate him from the regular *Bhikkhu*. If a *Bhikkhu* commits the same offence during his *Parivāsa*, the *Saigha* meet again and send him back to the beginning (*Mālayapaṇikassana*). When the *Parivāsa* has been completed, the Sangha meet again to assign *Mānatta*. After the *Mānatta* is completed, the *abbhāna* will performed by the *Saigha*. There are 13 *Saighàdisesa*, the rehabilitation must be performed by the two *Saigha* Orders.

^๑ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยา.

There are seventeen *Saighàdisesa* for *Bhikkhunā*, if a *Bhikkhunā* commits *Saighàdisesa*, the *BhikkhuSaigha* and *BhikkhunāSaigha* will meet and assign her to perform the *Mànatta* or penance for 15 nights.

When comparing the *Saighàdisesa*, the *Bhikkhu* has been committed the *Saighàdisesa*, he will be assigned to perform the *Parivāsa* for 3 nights and *Mànatta* for six nights and the *Abbhāna* will performed by the *Saigha*. In case of the *Bhikkhunā*, the *Manatta* will be made for 15 nights without asking for the *Parivāsa* as the *Bhikkhu*. However, the offending *Bhikkhunā* is to be recognized by the 2 *Saigha* Orders. In case of the offending *Bhikkhu*, it can be performed alone by *Saigha* Order. The objective of penalty is to reduce the conceit and for the sake of the purification of morality. According to the Buddha's purposes of monastic legislation, even though there are many different codes of trainings, but its aims are to achieve the excellence of the unanimous Order.

Keyword : Sunghadisesa, Bhikkhu, Bhikkhuni

บทนำ

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้น มีภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์เข้ามาบวชอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะจำเป็นต้องมีกฎระเบียบ พระพุทธเจ้าได้บัญญัติพระวินัยขึ้นมาเป็นกฎข้อบังคับสำหรับภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก โดยมีทั้งข้อห้ามและข้ออนุญาต ถ้าหากทำผิดต้องปรับไปตามกฎของพระวินัยซึ่งการทำความผิดเป็นอาบัติสังฆาติเสสของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์มีจำนวนสิกขาบทไม่เท่ากันและเมื่อต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วต้องอาศัยสงฆ์ในการทำกรรมเพื่อออกจากอาบัติเหมือนกัน แต่มีรายละเอียดของวิธีการออกจากอาบัติแตกต่างกัน

การที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้มีกฎระเบียบข้อบังคับสำหรับยึดถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการปกครองคณะสงฆ์อีกทั้งดำรงไว้ซึ่งภาวะอันเป็นเครื่องเกื้อหนุนให้ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยนั้นอย่างได้ผลดีและรักษาพระศาสนาไว้ได้ การบัญญัติสิกขาบทเริ่มต้นเมื่อพรรษาที่ ๒^๑ หลังจากพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ขณะที่ทรงประทับอยู่ ณ หมู่บ้านกัลลันทคาม กรุงเวสาลี ภริณีพระสุทินเสพเมถุน

พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติมี ๒ อย่าง คือ ๑. มุลบัญญัติ คือ บทบัญญัติเดิม หมายถึง สิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นแม่บทในครั้งแรก และ ๒. อนุบัญญัติ คือ บทบัญญัติที่เพิ่มเติมขึ้นในภายหลัง หมายถึง สิกขาบทที่พระพุทธเจ้าบัญญัติเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขสิกขาบทแรกให้เหมาะสมรัดกุมมี ๒ ลักษณะ คือ ทัพพีการณะ ทำให้เคร่งครัดขึ้น และ สติลการณะทำให้หย่อนลง^๒

การบัญญัติสิกขาบทเพื่ออำนาจประโยชน์ ๕ ส่วน ดังนี้

๑. มุ่งประโยชน์แก่สงฆ์หรือส่วนรวม
๒. มุ่งประโยชน์แก่บุคคล
๓. มุ่งประโยชน์ความบริสุทธิ์แก่ชีวิตทางกายและทางใจ
๔. มุ่งประโยชน์แก่ประชาชน
๕. มุ่งประโยชน์แก่พระศาสนา

ทั้งนี้ เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย คือ ทำให้มีบทบัญญัติใช้สำหรับเป็นหลักเกณฑ์จัดระเบียบของหมู่คณะ สนับสนุนความมีวินัยให้หนักแน่นมั่นคงยิ่งขึ้น^๓

^๑ ติฎฐะเถตตะใน วิ.อ. (ไทย) ๑/๓๖/๒๒๑.

^๒ คณะอาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรม หนังสือธรรมวินัย วิชาวินัยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ หน้า ๒-๓.

^๓ ติฎฐะเถตตะใน พระเทพเวที, (ประยุตต์ปุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๘๗-๒๘๘

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระวินัยที่บัญญัติในแต่ละสิกขาบทพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้าต้องมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นจากภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์และมีความเสื่อมเสียเกิดขึ้นก่อนจึงทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นในภายหลัง

การต้องอาบัติของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์มีหลายระดับโทษที่ร้ายแรงที่สุดคืออาบัติปาราชิกเป็นอาบัติหนักทำให้ขาดจากความเป็นภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ สำหรับอาบัติสังฆาทิเสสเป็นอาบัติระดับกลางที่แก้ไขได้ การแก้ไขจำต้องอาศัยหมู่สงฆ์ในกรรมเบื้องต้นและกรรมที่เหลือโดยอาบัติสังฆาทิเสสภิกษุสงฆ์มีจำนวน ๑๓ สิกขาบท อาบัติสังฆาทิเสสของภิกษุณีสงฆ์มีจำนวน ๑๗ สิกขาบท

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษา อาบัติสังฆาทิเสสของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษา อาบัติสังฆาทิเสสของภิกษุณีสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๓. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบอาบัติสังฆาทิเสสของภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙
๒. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่บรรณานุกรมทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทตำรางานเขียนของนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา หนังสือ เอกสาร และงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง
๓. รวบรวมข้อมูลเอกสารที่ได้ค้นคว้า นำมาวิเคราะห์ เรียบเรียง และเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

พระพุทธเจ้าจึงวางหลักการใหญ่เพื่อศาสนาของพระองค์ คือ พระธรรมและพระวินัย ๒ หลักการใหญ่นี้พระวินัยเกิดขึ้นมาทีหลัง โดยมีพุทธประสงค์ ๑๐ ประการเพื่อให้ภิกษุและภิกษุณีถือเป็นหลักปฏิบัติเรียกว่า พระวินัยบัญญัติ หรือมูล

บัญญัติและมีอนุบัญญัติ ๒ อย่าง ดังนี้

ก) พระวินัยบัญญัติ

- ๑) มูลบัญญัติ คือ บทบัญญัติเดิม หมายถึง สิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นแม่บทในคราวแรก ยังไม่ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติม
- ๒) อนุบัญญัติ คือ บัญญัติภายหลัง หมายถึง สิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเพิ่มเติมหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงสิกขาบทแรกให้เหมาะสมรัดกุมยิ่งขึ้นมี ๒ ลักษณะ ๑) บัญญัติเพิ่มให้เคร่งครัดขึ้นอีก เรียกว่า ทฬัททีระณะ แปลว่า ทำให้มันเข้า และ๒) บัญญัติเพิ่มให้ผ่อนลงมาอีก คือ ลดหย่อนลงหรือยกเว้นไม่ให้เคร่งมากเกินไป เรียกว่า สลิถิระณะ แปลว่า ทำให้ผ่อนลง^๕

ข) พุทธประสงค์การบัญญัติพระวินัย ๑๐ ประการ

พระวินัยคือประมวลพุทธบัญญัติเกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ต่างๆ ในการเป็นอยู่ หรือกฎระเบียบต่างๆ ของสงฆ์ที่จะดำรงไว้ซึ่งภาวะอันเป็นเครื่องเกื้อหนุนให้ภิกษุและภิกษุณีประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยนั้นอย่างได้ผลดีและรักษาพระศาสนาไว้ได้^๖

^๕ ดูรายละเอียดใน คณะอาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๑, หนังสือธรรมวินัย วิชาวินัยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓, (หลักสูตรพระปริยัติธรรม, แผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น, ๒๕๒๔), หน้า ๒-๓.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), รู้จักพระไตรปิฎกเพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : เอดิสัน เพรสโปรดักส์, ๓๕๕๓), หน้า ๒๙.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑) มุ่งประโยชน์แก่สังคมหรือส่วนรวม ได้แก่ เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ คือ เพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์ ซึ่งได้ทรงชี้แจงให้มองเห็นคุณโทษแห่งความประพฤตินั้นๆ ชัดเจนแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ไว้ โดยความเห็นชอบร่วมกัน คือ ความเป็นอยู่สุขสบายในอิริยาบถทั้ง ๔ ของบุคคลที่อยู่รวมกัน และเพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์

๒) มุ่งประโยชน์แก่บุคคล ได้แก่ เพื่อช่มบุคคลผู้เกียจคร้าน คือ เพื่อกำราบคนผู้หน้าด้าน ประพฤติทราม และเพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม

๓) มุ่งประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์แก่ชีวิตทางกายและทางใจ ได้แก่ เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน คือ เพื่อระวัง ปิดทางความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมีในปัจจุบัน และเพื่อบำบัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต คือ เพื่อแก้ไขมิให้เกิดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมีมาภายหลังหรือภพหน้า

๔) มุ่งประโยชน์แก่ประชาชน ได้แก่ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว และเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว

๕) มุ่งประโยชน์แก่พระศาสนา ได้แก่ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และเพื่ออนุเคราะห์พระวินัย คือ ทำให้มีบทบัญญัติสำหรับใช้เป็นหลักเกณฑ์จัดระเบียบของหมู่ สนับสนุนความมีวินัยให้หนักแน่นมั่นคงยิ่งขึ้นตามวัตถุประสงค์ในการบัญญัติสิกขาบทแม้แต่จำนวนตัวสิกขาบทไม่เท่ากันแต่พระพุทธรองค์อาศัยอำนาจประโยชน์ในการบัญญัติเท่าเทียมกัน หมายความว่าทรงให้ความสำคัญเท่ากันทั้งภิกษุและภิกษุณี โดยมีเป้าหมายเป็นอย่างเดียวกันทั้ง ๑๐ ประการนั่นเอง

อาบัติสังฆาติเสสของพระภิกษุสงฆ์

พระพุทธบัญญัติได้กล่าวไว้ สิกขาบทสังฆาติเสสมีทั้งหมด ๑๓ สิกขาบท สำหรับภิกษุต้องถือปฏิบัติ เป็นอาบัติประเภพระดับกลางสามารถแก้ไขได้เมื่อภิกษุล่วงละเมิดด้วยการอาศัยสงฆ์ในการอยู่กรรมหรืออยู่ปริวาสเรียกสามัญว่า อยู่กรรมตามขั้นตอนของพระวินัยบัญญัติเป็นลำดับไปสังฆาติเสสทั้ง ๑๓ สิกขาบท เมื่อกล่าวโดยลำดับหัวข้อสิกขาบทมี ดังนี้

๑) ห้ามทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนโดยเจตนา^๗ ภิกษุจงใจทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน เป็นสังฆาติเสส สิกขาบทนี้พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้แก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้

๒) ห้ามจับต้องกายหญิง หมายถึง ภิกษุยินดีการที่สตรีลูบคลำจับต้องร่างกาย ต้องอาบัติสังฆาติเสส^๘

๓) ห้ามพูดเกี้ยวหญิง หมายความว่าถึงภิกษุใดถูกราคะครอบงำแล้ว มีจิตแปรปรวน พูดเกี้ยวมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบ พาดพิงเมถุน เหมือนชายหนุ่มพูดเกี้ยวหญิงสาว เป็นสังฆาติเสส^๙

๔) ห้ามพูดล่อให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม หมายถึง ภิกษุใดถูกราคะครอบงำแล้ว มีจิตแปรปรวน กล่าวสรรเสริญการบำเรอความใคร่ของตนต่อหน้ามาตุคาม ด้วยคำที่พาดพิงเมถุนว่า “น้องหญิงหญิงใดบำเรอผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้มีศีล มีกัลยาณธรรมเช่นเราด้วยธรรมนั้นการบำเรอนี้ของหญิง นั้นเป็นการบำเรอชั้นยอด” เป็นสังฆาติเสส^{๑๐}

๕) ห้ามชักส่อชายหญิงเป็นคู่เมียกัน

๖) ห้ามทำกฐินด้วยการขอ

๗) ห้ามสร้างใหญ่โดยสงฆ์ไม่ได้กำหนดที่

๘) ห้ามโจทก์อาบัติปราชิกไม่มีมูล

๙) ห้ามอ้างเลศโจทก์อาบัติ

๑๐) ห้ามทำสงฆ์ให้แตกกัน

^๗ ดุราลละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๔-๒๓๕/๒๕๐-๒๕๑.

^๘ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๕/๒๕๑.

^๙ ดุราลละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๙๘-๓๙๙/๕๑๐-๕๑๑.

^{๑๐} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๘๔/๓๑๖.

^{๑๑} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๙๑/๓๓๐.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๑) ห้ามสนับสนุนผู้พากเพียรเพื่อทำสงฆ์ให้แตกกัน

๑๒) ห้ามเป็นคนว่ายากสอนยาก

๑๓) ห้ามประทุษร้ายตระกูล

ประทุษร้ายตระกูล คือ การประจบคฤหัสถ์ สงฆ์ไล่เสียจากวัด กลับว่าติเตียนสงฆ์ ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์
สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพฤตินั้นถ้าไม่ละ^{๑๒} เป็นสังฆาติเสส^{๑๓}

อาบัติสังฆาติเสสทั้ง ๑๓ สิกขาบทนั้นแต่ละข้อแม้จะแตกต่างกัน แต่เมื่อภิกษุล่วงละเมิดแล้วต้องอยู่ปริวาส
กรรมเหมือนกันหมด ไม่ว่าจะเป็นละเมิดข้อใดข้อหนึ่งก็ตาม ด้วยอาศัยการปฏิบัติไปตามขั้นตอนตามพระวินัยบัญญัติ และ
ครุกาบัตินี้ต้องอาศัยสงฆ์ในการทำกรรม สงฆ์เท่านั้นให้ปริวาสสิกขาเข้าหาอาบัติเดิม ให้นำนัดและเรียกเข้าหมู่ คณะก็ทำ
ไม่ได้ ภิกษุรูปเดียวก็ทำไม่ได้ ฉะนั้นจึงตรัสว่าเป็นสังฆาติเสสอาศัยสงฆ์ในเบื้องต้น และกรรมที่เหลือจึงจะพ้นได้

อาบัติสังฆาติเสสของภิกษุณีสงฆ์

พระพุทธศาสนาวางหลักเกณฑ์ไว้สำหรับภิกษุณีในการประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัดมากเพื่อความเป็น
ระเบียบเรียบร้อยของหมู่ภิกษุณี โดยทรงบัญญัติสิกขาบทสังฆาติเสสฝ่ายภิกษุณีมากกว่าฝ่ายภิกษุเมื่อรวมทั้งหมดมี
๑๗ สิกขาบท ดังนี้

๑) ว่าด้วยการก่อคดีพิพาท

๒) ว่าด้วยการบวชให้สตรีผู้เป็นโจร

๓) ว่าด้วยการเข้าละแวกหมู่บ้านตามลำพังเป็นต้น

๔) ว่าด้วยการเรียกภิกษุณีที่ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเข้าหมู่

๕) ว่าด้วยการรับโภชนะจากมือชายผู้กำหนด

๖) ว่าด้วยการส่งเสริมภิกษุณีให้รับโภชนะจากมือชายผู้กำหนด

๗) ว่าด้วยการบอกคืนพระรัตนตรัย

๘) ว่าด้วยภิกษุณีโกรธเพราะถูกตัดสินให้แพ้คดีในอธิกรณ์

๙) ว่าด้วยภิกษุณีมีความประพฤติเลวทราม

๑๐) ว่าด้วยการยุยงส่งเสริมให้ภิกษุณีประพฤติเลวทราม^{๑๔} เป็นอสาธารณบัญญัติใช้เฉพาะภิกษุณีสงฆ์
เท่านั้น ส่วนตั้งแต่

ข้อ ๑๑-๑๗ เป็นสาธารณบัญญัติใช้ร่วมกัน

๑๑) ว่าด้วยภิกษุณีชักส่อ

๑๒) ว่าด้วยภิกษุณีขัดเคืองมีโทสะข้อที่ ๑

๑๓) ว่าด้วยภิกษุณีขัดเคืองมีโทสะ ข้อที่ ๒

๑๔) ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน

๑๕) ว่าด้วยภิกษุณีผู้ประพฤติดังกล่าวสนับสนุนภิกษุผู้ทำลายสงฆ์

๑๖) ว่าด้วยภิกษุณีเป็นคนว่ายาก

๑๗) ว่าด้วยภิกษุณีผู้ประทุษร้ายตระกูล^{๑๕}

สิกขาบทสังฆาติเสสทั้ง ๑๗ สิกขาบทนี้เป็นพุทธบัญญัติที่ภิกษุณีต้องปฏิบัติ ในพระไตรปิฎกท่านได้กล่าว
เป็นบทสรุปว่า

^{๑๒} คณาจารย์โรงพยาบาลสงฆ์, นวโกวาท ฉบับมาตรฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, ๒๕๓๕), หน้า ๖.

^{๑๓} พระพรหมมุนี (จันทพรหมคุดโต ป.ธ. ๙), ภิกษุปฏิบัติโมกข์ บาลี-แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (มหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๓.

^{๑๔} วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๗๓๒/๗๔.

^{๑๕} ดูรายละเอียดเพิ่มใน วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๒๙๙-๔๓๖/๔๖๖-๔๖๗.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แม่เจ้าทั้งหลาย ธรรมคือสังขาทิเสส ๑๗ สิกขาบท ข้าพเจ้ายกขึ้นแสดงแล้วคือ ๙ สิกขาบทแรก ต้องอาบัติ ในขณะที่ล่วงละเมิดทีเดียว ๘ สิกขาบทหลังต้องอาบัติเมื่อสวดสมณุสาสน์ครบ ๓ ครั้ง ภิกษุณีต้องอาบัติข้อใดข้อหนึ่ง แล้วต้องประพฤติกุมนานต์ในสงฆ์ ๒ ฝ่าย ภิกษุณีผู้ประพฤติกุมนานต์แล้วถูกสงฆ์เรียกเข้าหมู่ในสีมาที่มีภิกษุณีสงฆ์ ๒๐ รูป ถ้าภิกษุณีสงฆ์มีคณะ ๒๐ รูปขาดไปแม้เพียง ๑ รูป เรียกภิกษุณีนั้นเข้าหมู่ ภิกษุณีนั้นไม่เป็นอันสงฆ์เรียกเข้าหมู่ และภิกษุณีเหล่านั้นไม่ควรถูกตำหนิ นี่เป็นการทำที่สมควรในกรรมนั้น^{๑๖}

บทสรุป

การออกจากอาบัติสังขาทิเสสในพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณี เมื่อละเมิดแล้วต้องปริวาสหรืออยู่กรรมแม้ขั้นตอนอาจมีความแตกต่างกันบ้างก็ตาม เมื่อมองในแง่การกราบไหว้บูชาแล้วเป็นบุคคลที่ไม่ควรกราบไหว้บูชาเพราะผู้ละเมิดพระบัญญัติเป็นผู้ที่ศีลที่กำลังประทุพผินเพื่อออกจากอาบัติสังขาทิเสสอยู่ ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบอาบัติสังขาทิเสสของภิกษุกับภิกษุณีแล้วผู้วิจัยจึงสรุปลงมาเป็น ๒ ประเด็นดังนี้

๑) เป็นนักบวชผู้ที่ไม่ควรกราบไหว้

๒) ไม่ควรกราบไหว้ขณะผู้ประพฤติกุมนานต์กำลังออกจากอาบัติสังขาทิเสสอยู่ทั้ง ๒ ประเด็นนี้ ตัวผู้ประพฤติกุมนานต์แล้วเป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์ภายในตัวของภิกษุหรือภิกษุณีที่ควรประพฤติกุมนานต์ มีความต่างพร้อยไม่บริสุทธิ์จึงไม่ควรกราบไหว้บูชา และที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่ง คือ การลงโทษต่อภิกษุหรือภิกษุณีผู้ต้องอาบัติสังขาทิเสสนั้น ไม่ว่าจะมียุทธยามากหรือน้อยก็ตามถ้าภายในอาวาสกรรมนั้นมีภิกษุบวชใหม่อยู่ในอาวาสนั้นด้วยผู้อยู่กรรมต้องกราบ และบอกรัตนทุกวันเช่นเดียวกันกับอาจารย์กรรมท่านอื่นทั้งภิกษุและภิกษุณี ในการอยู่ปริวาสหรือการอยู่กรรมนี้ เพื่อเป็นการลดอัตตา ลดทิฐิถือตัวตนลง คือ มานะทิฐิ เราจะเห็นประเด็นเชื่อมโยงในการบัญญัติพระวินัยว่ามีความเชื่อมโยงกันทั้งพระธรรมและพระวินัยอย่างกลมกลืนร่วมด้วยกันเป็นอย่างดี คือ การเข้าปริวาส เป็นการออกจากอาบัติเป็นเรื่องหลักของพระวินัยบัญญัติ และเชื่อมโยงไปถึงการลดทิฐิทางใจเป็นเรื่องของพระธรรมระหว่างภิกษุกับภิกษุณีที่ถูกลงโทษในการออกจากอาบัติ เป็นการชำระศีลภายในตัวเหมือนกัน และลดอัตตาตัวตนเช่นกัน การอยู่ปริวาสกรรมจึงได้ทั้งชำระศีลตามพระวินัยบัญญัติ และได้ปฏิบัติตามธรรมเพื่อลดอัตตาไปด้วยในตัว ดังที่ได้กล่าวมา

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบสิกขาบทของภิกษุกับภิกษุณี ในพระพุทธศาสนาเถรวาทศึกษากรณีสังขาทิเสส มีคุณประโยชน์ทำให้เข้าใจการสำรวมระวังทั้งภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ พร้อมทั้งเข้าใจในการวางตัวระหว่างนักบวชกับคฤหัสถ์ที่เป็นสตรีได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะงานวิจัยนี้

งานวิจัยนี้มีการแบ่งประเด็นในการวิจัยเป็น ๓ อย่าง คือ (๑) เกี่ยวกับอาบัติสังขาทิเสสของฝ่ายภิกษุ (๒) เกี่ยวกับอาบัติสังขาทิเสสของฝ่ายภิกษุณีและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการบัญญัติ สิกขาบท (๓) การเปรียบเทียบอาบัติสังขาทิเสสของภิกษุกับภิกษุณี และการทำสังฆกรรมของสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่ายนั้นตามพุทธบัญญัติให้ความสำคัญเท่ากันตามวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัยทั้ง ๑๐ ประการที่กล่าวแล้วข้างต้น

ข้อเสนอแนะการทำวิจัยต่อไป

- ๑) ควรทำการวิจัยเปรียบเทียบอาบัติสังขาทิเสสกับการเสพเมถุนธรรม
- ๒) ควรทำการวิจัยสังขาทิเสสกับการลดทิฐิในพระพุทธศาสนา
- ๓) ควรศึกษาการสลัดออกจากอาบัติสังขาทิเสสกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนา

^{๑๖} วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๗๓๒/๗๔.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.
- คณะอาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๑, หนังสือธรรมวินัย วิชาวินัยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓, หลักสูตรพระปริยัติธรรม, แผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น, ๒๕๒๔.
- คณาจารย์โรงพิมพ์เลียงเชียง, นวโกวาท ฉบับมาตรฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, ๒๕๓๕.
- พระเทพเวที, (ประยุตปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), รู้จักพระไตรปิฎกเพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : เติสัน เพรสโพรดักส์, ๓๕๔๓.
- พระพรหมมุนี (จันทพรหมคุดโต ป.ธ. ๙), ภิกขุปาฏิโมกข์ บาลี-แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.